

A POLGÁRI VAGYON A HONVÉDELEM SZOLGÁLATÁBAN

ELŐZŐ TANULMÁNYUNK¹ az új honvédelmi törvényben meghatározott személyes természetű honvédelmi kötelezettségekkel foglalkozott. Ezek a polgári lakosság testi alkalmasságának, rátermettségének, képességeinek, megfelelő előkészítésére, helyesebben szólva kiképzésére adják meg az útmutatást. De ez a személyes készség bármilyen nagy is a katonai erényekkel bőségesen rendelkező magyar népben, nem elég az országnak a háborúra való tökéletes előkészítéséhez és ahhoz sem, hogy az így kiépített honvédelem igénybevételével az ország területét ellenségeink ellen megvédhessük, nemzeti céljainkat megvalósíthassuk.

A jövőben sikeres háborút csak az az állam viselhet, amely a háborúra a korszerűségnek megfelelően a személyi erőkön kívül anyagi erejének is teljes latbavetésével felkészült, minden hatalmi tényezőjének teljes kiaknázásával megy a harcba, mert a háború „totális” lesz, vagyis nemcsak a harcvonalban, hanem — főként a légi támadások következtében — az egész hadműveleti területen, tehát a küzdő hadsereg egész körzetében és ezenkívül a hátszágban is igyekezni fog az ellenség nyugtalanságot teremteni, a lakosságot zavarni, életben, vagyonban kisebb-nagyobb mértékben károkat okozni, az utánpótlást megnehezíteni, az ország erőit csökkenteni, sőt teljesen megtörni.

Ezért az új honvédelmi törvény dologi természetű szolgáltatásokat és honvédelmi érdekű gazdasági és forgalmi korlátozásokat állapít meg és ezen a címen, törvényes keretek között és alkotmányjogi garanciák mellett, kötelezővé teszi az ingó vagy ingatlan vagyon ideiglenes vagy végleges átengedését, illetőleg lehetővé teszi azt, hogy a birtokos a dolog tekintetében meghatározott intézkedésre, avagy ilyen intézkedések eltűrésére köteleztessék. Mindennek előkészítése érdekében adatgyűjtésre is módot ad a törvény, vagyis rendelettel szabályozható összeírásra, leltározásra és bejelentési kötelezettségek megállapítására teremt törvényes lehetőséget.

A dologi természetű szolgáltatásokat bizonyos korlátok közé szorítja a törvény. Korlátozás főként a törvénynek az a rendelkezése, hogy a szolgáltatás igénybevételét a nélkülözhetetlenül szükséges mértékre kell szorítani s hogy annak minden esetben arányban kell állnia a szolgáltatási képességgel. Az alkotmányos garancia pedig a törvénynek abban a rendelkezésében nyilvánul meg, hogy a békebeli

¹ A magyar honvédelem újjászületése. Magyar Szemle, 1939 febr. szám.

szolgáltatásokra és korlátozásokra vonatkozóan kiadott rendeleteket a kormány köteles bemutatni az országgyűlésből kiküldendő országos bizottságnak. Erről a bizottságról alább még szólnunk.

Míg a törvény a beszállásra vonatkozó jogszabályokat a honvédelmi munkát teljesítő személyekre, sőt rendkívüli szükség esetén bármely honvédelmi cél érdekében dolgozó személyek és állatok elhelyezésére is kiterjeszti, addig másrészt elsősorban a közlekedésre, fuvarozásra, hírközlésre vonatkozó szolgáltatásokkal foglalkozik. Honvédelmi célra minden személy- vagy teherszállításra alkalmas állatnak, minden fogatos járóműnek ideiglenes átengedése követelhető s ezek birtokosa — hacsak alkalmas helyettest nem állít — maga kötelezhető hajításra, illetve az állatvezetésre. Ezt a szolgáltatást a termelés folytonosságához fűződő érdekek figyelembevételével béke idején is igénybe lehet venni, háború idején pedig az ideiglenes átengedésen felül végleges átengedés is követelhető. Hasonló rendelkezéseket hoz a törvény a szárazföldi gépjárművek és kerékpárok, továbbá a vízi és légi járművek átengedése dolgában, sőt a szárazföldi, vízi és légi gép járóműre vonatkozólag még arra is jogi alapot teremt, hogy a birtokos a járóműveken a hadviselés érdeke szempontjából szükséges berendezés létesítésére vagy átalakítás végzésére is kötelezhető legyen. A berendezés, illetőleg átalakítás azonban — mondja a képviselőházi bizottsági jelentés — csupán könnyen megvalósítható, csekélyebb költséggel járó munka lehet.

Az állatoknak és járóműveknek, tehát a géperezű járóműveknek igénybevételénél is lesznek mentességek, melyek főleg azt célozzák, hogy az állattenyésztés menetében a nagyarányú igénybevételek ellenére se álljon be lényeges zavar. Bizonyos foglalkozások, közszolgálatok zavartalan ellátása érdekében a fogatot vagy gépjárművet meghagyja a törvény tulajdonosánál; pl. megmarad a körorvosnak a fogata, a főszolgabírónak az autója stb.

Háború és háborús veszély esetén a honvédelem érdekében mindennemű közlekedési eszköz forgalma szabályozható, gyártásuk és használatuk térítés nélkül korlátozható és meg is szüntethető. Nyilvánvaló, hogy ez a fontos rendelkezés a hadviselés érdekében az irányított nyersanyaggyártás lehetőségét teremti meg.

Ugyané célból a vasutak, utak, közlekedési műtárgyak — hidak, alagutak és a repülés biztonságát szolgáló berendezések is, — átkelési eszközök, víziutak, kikötők, átrakódó helyek használatára, szükség esetén végleges átengedésére, bizonyos berendezések létesítésére és átalakítások elvégzésére is igénybevételi rendelkezéseket tartalmaz a törvény.

Alig szorul magyarázatra az, hogy a törvény a posta, távirta, távbeszélő, villamosjelzők és végül a áradásra alkalmas állatok (postagalambok) igénybevételére és használatának korlátozására is gondol.

Külön említjük meg a rádiókra vonatkozó intézkedéseket, mint amelyek a nagyközönséget kiváltképpen érdeklik és érintik is. A törvény értelmében a rádió adó- (adó-vevő) készülékek és üzemek létesítése békében is engedélyre szorul. Az engedélyt a kereskedelmi miniszter a honvédelmi miniszterrel egyetértve adja meg s az engedély honvédelmi érdekű feltételekhez köthető; a feltételek pedig bizonyos berendezések létesítésének követeléséből bizonyos esetekben a használhatatlanná tételre, sőt a készülékek megsemmisítésére is alkalmas berendezések létesítésének megköveteléséből állhatnak. A törvény még arra is módot nyújt, hogy a már megadott engedély is honvédelmi érdekből bármikor térítés nélkül megvonható, ha ezt honvédelmi érdekek követelik.

Az ingatlanok tekintetében is intézkedik a törvény. Így az ingatlan tulajdonosa túrni köteles ingatlanán erődítési műnek vagy más katonai építménynek készítését s minden egyéb munka elvégzését, ami az erődített hely felszerelésére, hidak, vasutak, repülőterek építésére, a hadműveletek közvetlen vagy közvetett előmozdítására és biztosítására szükséges. Épületek átalakíthatók, sőt szükség esetén le is bonthatók. Mindezekre a célokra az ingatlanokat a kincstár végleg

vagy az eddigi három év helyett négy évre ideiglenesen is kisajátíthatja, avagy csere útján is megszerezheti. De a törvény még ezen is túl megy és lehetővé teszi nemcsak a háború, hanem már béke idejére is azt, hogy a telkeken, épületeken, sőt a telkek felszíne alatt is előkészületi intézkedés tétessék abból a célból, hogy a telek, épület alkalom adtán a honvédelem céljaira felhasználható legyen.

A törvény a tulajdonosnak az ingatlan feletti rendelkezési jogát is korlátozza, mégpedig már béke idejére is és pedig nemcsak az alább ismertetésre kerülő ú. n. határsáv területén fekvő ingatlanokra vonatkozólag, hanem máshol fekvő ingatlanoknál is, ha az ingatlan erődítmény, repülőtér és a hadműveletek szempontjából különös fontossággal bíró egyéb tárgy szomszédságában, ezek meghatározott körzetén belül fekszik. A kormány feladata lesz a figyelembe jövő területek kijelölése. A repülőterek és a hadműveletek szempontjából különösen fontos egyéb tárgyak körüli területen a mezőgazdasági termelést bizonyos művelési ágakra korlátozni, e területeken meghatározott termelés folytatását elrendelni ugyancsak a törvényes lehetőségek közé tartozik. Ezeknek a rendelkezéseknek gyakorlati indító okai vannak; repülőtér környékén bizonyos méretnél magasabb épület emelése, fásítás, esetleg magasabb növésű termények termelése akadályozhatná a légi járóművek le- és felszállását. Ugyanilyen természetű korlátozások közé tartozik az is, hogy honvédelmi érdekből az erdők üzemtervét is meg kell változtatni és erdőtelepítést szorgalmazni; a szakértelemmel nem bíró olvasó is kitalálja, hogy mindez az erődítmények vagy más fontos katonai építmény leplezésére szolgálhat.

A honvédelem előkészítésének, arra minél tökéletesebb felkészülésnek szempontjából talán a legfontosabb jelentőséggel bírnak az üzemek, ipartelepek és vállalatok. Kétségtelen, hogy ez az előkészület nem valamennyit érinti, de amelyiket érinti, arra nézve messzemenő szolgáltatási kötelezettséget teremt a törvény. Kötelezni lehet cikkek és anyagok meghatározott minőségben és mennyiségben való gyártására — békés viszonyok között is — azt a vállalatot, amely a honvédség felszereléséhez és ellátásához szükséges cikkek és anyagok előállítására van berendezve. Az ilyen vállalat, ha a rá rótt kötelezettséget nem megfelelően teljesíti és ez a körülmény a többséget tekintve kúriai bírákból összeállított, tehát nagytekintélyű, pártatlan döntő bíróság részéről megállapítatik — hatósági vezetés alá helyezhető. Háború idejére a vállalatok, üzemek igénybevételén felül azok kisajátítása is lehetséges. A törvény szerint úgy a honvédség szükségleteinek kielégítésével, mint a hadviseléshez szükséges cikkek előállításával, feldolgozásával vagy forgalombahozatalával foglalkozó, valamint általában a közellátás szempontjából jelentős üzemekhez, vállalatokhoz tartozó ingatlanok, berendezések és anyagkészletek kisajátítására megteremtett lehetőség a honvédelem előkészítését s a sikeres hadviselést támogatja. E szempontból kisajátítási jogszabályainkat a törvény jelentős mértékben kiegészíti. A kisajátítási ár kifizetésére és a tulajdonjog átvételére vonatkozólag az itt tárgyalt kisajátítások szempontjából a törvény az eddigi szabályoktól eltérő rendelkezéseket hoz: lehetővé teszi az ár részletfizetését s biztosítja a kisajátítási ár teljes kifizetése előtt a tulaj-

donbavételt s ennek telekkönyvi bejegyzését is. A kisajátítás azonban békében csak hadianyaggyárakra vonatkozólag lehetséges és még így is — tekintve, hogy a törvény büntető rendelkezései a reájuk rótt szállításig üzembentartási kötelezettségét megszegő vállalat birtokosának megbüntetésére eléggé szigorú büntetési tételeket állapítanak meg — a kisajátítás, mint nagy anyagi megterheléssel járó intézkedés az állam részéről előreláthatólag csak a legvégső esetekben fog igénybe vétetni.

Jelentős a törvénynek az üzemeket, ipartelepeket és a vállalatokat illető előkészületi intézkedésekre és munkálatokra vonatkozó rendelkezése és az a rendelkezés is, amely ezeknek az előkészületi intézkedéseknek katonai titokká minősítését teszi lehetővé s ezzel a katonai büntetőtörvénykönyvben megszabott büntetőjogi védelmet biztosítja. Az előkészületi intézkedés és munkálat alá főleg haditermelési terv kidolgozása, nyersanyag tárolása, pótanyagokkal való termelés kikísérletezése és védelmi munkáknak elvégzése tartozik. A vállalatok alkalmazottainak megbízhatóságára is súlyt helyez a törvény s ezt mint alkalmazási követelményt jelöli meg amellet, hogy bizonyos esetekben idegen állampolgár alkalmazását miniszteri engedélytől teszi függővé.

Élelemnek, vágó állatoknak, takarmánynak, vetőmagnak és egyéb közszükségleti cikkeknek szolgáltatása is mind-mind háború esetére szóló honvédelmi dologi szolgáltatás, éppen úgy mint az, hogy a hadviselés céljaira szükséges segédeszközök és anyagok, a hadviselés szempontjából fontos műszerek és műszaki eszközök is igénybevehetők. Háború esetén a minisztérium a termelést, a kereskedelmi forgalmat, az árakat, a munkaviszonyt — ezen belül a munkabéreket és a munkaidőt is — különleges szabályozás alá veheti, a hadianyagok forgalmát pedig már béke idején szabályozhatja, mert köteles megállapítani azon anyagok jegyzékét, amelyek behozata, kivitele és az ország területén való átszállítása engedélyhez kötött vagy tilos.

A törvény a találmányokra és a szabadalmakra vonatkozóan is nagyjelentőségű új rendelkezéseket tartalmaz. Eddig a szabadalmakat csak katonai célokra lehetett igénybevenni. Az új törvény azonban már a találmányokra, tehát a még nem lajstromozott szellemi tulajdonokra is megteremti az igénybevételi lehetőséget. Alaprendelkezés, hogy iparüag értékesíthető találmányt békében is szabadalmaztatás vagy más oltalom megszerzése végett külföldön bejelenti, továbbá akár a belföldön szabadalmaztatni, akár az országban értékesíteni vagy nyilvánosságra hozni csak engedéllyel szabad. Az engedélyt megtagadni a törvény céljából kifolyólag csak a hadviselés szempontjából fontos találmányoknál lehet. Nehogy ez az engedélyhez kötés a feltaláló elsőbbségének érvényesítését hátrányosan érintse, a törvény a döntésre rövid határidőt, 15 napot szab meg. Ez alatt az idő alatt az engedélyről határozni kell, de az engedélyezés meg is tagadható, s ha a tiltó határozat általános hatályú, tehát valamennyi országra szól, a találmányt igénybe kell vagy lehet venni. Szinte felesleges beszámolni arról, hogy az engedély felőli határozat után is igénybe lehet venni bármely honvédelmi szempontból fontos találmányt. A kártalanítási kérdésekben vita esetén a szabadalmi bíróság bírói osztálya, másodfokon a kúria szabadalmi tanácsa határoz.

Törvényeinkben eddig ismeretlen fogalom volt a határsáv. A honvédelmi törvény e fogalmat mint rendelkezései szempontjából igen jelentős terület meghatározását hozza. Erre a területre a törvény több különleges szabályt állapít meg, mely természetesen békés viszonyok között is érvényes: így a határsávba eső községek területén az ingatlanforgalom, ingatlanra vonatkozó jogok alapítása, szerzése, bányászati, vadászati, halászati jogok haszonbérbe adása, rendkívüli fahasználat engedélyezése katonai hatósági hozzájáruláshoz van kötve; mezőgazdasági ingatlanon meghatározott termelés folytatása vagy mellőzése rendelhető el; közutak létesítéséhez, hidak, átereszek, alagutak s egyéb hasonló természeti műtárgyak létesítéséhez, a meglévők átalakításához honvédelmi miniszteri hozzájárulás szükséges; táviró-, távbeszélő és 50 métert meghaladó vezetékű villamos jelzés bevezetése miniszteri engedélyhez van kötve és a már meglévők is bejelentendők; külön kijelölhetők a határsávban azok a községek, városok, amelyekben fogadó-, szálló-, penzióipar gyakorlására, italmérési jog engedélyezésére honvédelmi miniszteri hozzájárulás is szükséges és amelyekben a meglévő engedélyk a honvédelmi miniszter bevonásával felülvizsgálandók. Ezek a látszólag súlyos rendelkezések a határőrizet és a határvédelem érdekében állanak s azonkívül a honvédelmi előkészületek szempontjából is nagy jelentőségük van. Mindezekből a fontos rendelkezésekből láthatók, hogy a honvédelem előkészítésének szempontjából milyen jelentősége van a határsáv meghatározásának. A meghatározás jogát a törvény a kormányra bízta. A határsávot bizonyos mélységben az ország határa mentén kell megállapítani a mindenkori szükséghez képest, ami azt is jelenti, hogy a megállapításon szükség esetén változtatni is lehet.

A törvény a honvédelmi dologi szolgáltatások és gazdasági korlátozások tekintetében — amelyek mérvét és igénybevételi terjedelmét a fentiekben ismertettük — rendezi a térítések ügyét is. A honvédelmi szolgáltatásokat illetően az az elv, hogy — ellenkező rendelkezés hiányában — a szolgáltatásokért megfelelő *térítés jár*. Térítést kizáró rendelkezés van az üresen álló, hasznot nem hajtó épületek, pincék, ipartelepek, legelők, erdők, parlagon heverő földek használatának esetére.

A gazdasági és forgalmi korlátozások dolgában a törvény azt az elvet követi, hogy ezekért csak akkor jár térítés, ha a törvény azt kifejezetten elrendeli. A térítés mértékét illetőleg a szokásos használati dolgoknál a rendeletben szabványos térítési tételek szerepelnek, míg a külön értékkel bíró dolgokért a térítést bizottsági becslés útján állapítják meg. Az előbbieket pl. ló, fogat, autó — az utóbbi pl. nagyobb vízi jármű, nagyobb épület s egyéb hasonló tárgy. Az eljárást lefolytató bizottság általában a járásokban és városokban működik és elnöke a főszolgabíró, illetőleg a polgármester, tagjai a katonai hatóság két kiküldöttje, a pénzügyigazgató által kijelölt tisztviselő és még — a szolgáltatás természetéhez képest — vagy az iparfelügyelő vagy a gazdasági, illetőleg erdőfelügyelő. A megállapított térítést rendszerint készpénzben fizetik ki s ha ez nem lehetséges, írásos nyugtát kap a tulajdonos. Az igényjogosult kártérítés iránti igényét háborús vagy háborús veszély idején történt igénybevétel esetén az említett állapot megszűnésétől számított hat hónap alatt jelentheti be írásban vagy szóban a községi elöljáróságnál. Az igényeket bizottságok vizsgálják felül és végérvényesen a miniszterek kiküldött képviselőiből alakult bizottság határoz.

Mint különleges rendelkezést megemlíthetjük még a törvény ama rendelkezését, hogy ha honvédelmi célból épületen vagy tartozékán lényeges átalakítás rendeltetik el vagy ezek lebontása válik kötelezően

szükségessé, a tulajdonos kártérítés helyett a figyelembejövő ingatlan kisajátítását követelheti, amit az igénybevétel fenntartása esetén el is kell rendelni.

A honvédelmi szolgáltatások igénybevételének elrendelésére általában a honvédelmi miniszter illetékes, azokban az esetekben pedig, amikor a törvény más miniszterre bízta az elrendelést, a honvédelmi miniszterrel egyetértve kell a rendelkezéseket kiadni. A szolgáltatások közül az általánosabb természetűeket (fogat, jármű, élelem stb. igénybevétele) a miniszter a törvényhatóságokra, ezek a járásokra, illetőleg a megyei városokra, a főszolgabíró tovább a községekre veti ki. Ez az általános elvi rendelkezés, mely alól különleges esetekre kivételt állapít meg a törvény részben oly értelemben, hogy a katonai parancsnokság is megkeresheti sürgős esetekben közvetlenül a közigazgatási hatóságot, részben pedig úgy, hogy szükség esetén még közvetlenül is követelheti a szolgáltatást a kötelezettől. A miniszterek is mellőzhetik az alsóbb hatóságok közreműködését, sőt kormánybiztos kirendelésére is van lehetőség. Erre különösen akkor lesz szükség, ha bizonyos szolgáltatások központi összegyűjtése és kezelése kívánatos (pl. a rezet tartalmazó anyagok beszolgáltatása esetén).

Mi sem természetesebb mint hogy a vonakodókkal szemben kényszereszköz, karhatalom is alkalmazható.

A honvédelmi szolgáltatásokról szóló tájékoztatás nem lenne teljes, ha nem említénék meg, hogy a honvédelmi dologi szolgáltatások köre a törvényben fel nem sorolt bármily ingó dolognak térítés ellenében való igénybevételére is kiterjeszhető. A minisztérium szabad rendelkezését azonban e tekintetben korlátok közé szorítja a törvény, mert egyrészt ily igénybevétel csak akkor lehetséges, ha az elkerülhetetlenül szükséges és a késelemben veszély van, másrészt minden ily irányú rendelkezés annak a már fentebb említett országos bizottságnak mutatóndó be, amelyet a honvédelmi törvény alapján 36 tagból a képviselőház és felsőház közösen alakít meg.

A törvény a légvédelemre is új jogszabályokat hoz s az így feleslegessé váló korábbi légvédelmi törvényt hatályon kívül is helyezi. A törvénynek légvédelmi vonatkozású rendelkezései az eddigi törvény rendelkezéseinél a gyakorlati végrehajtás szempontjából mutatkozó hiányokat is pótolják s emellett — abból az elvből kiindulva, hogy a légvédelem része a honvédelemnek — a légvédelem céljaira az összes honvédelmi szolgáltatásokat sorompóba állítják. A szolgáltatások közül a honvédelmi munkakötelezettség a légvédelmi részvétel szempontjából személyes légvédelmi kötelezettség alakjában jelentkezik, amelyről már előző tanulmányunk ismertetést nyújtott. A dologi vonatkozásban a törvény úgy rendelkezik, hogy valamennyi dologi honvédelmi szolgáltatás igénybevehető a légvédelem céljára is azonfelül, hogy erre a célra a törvény még néhány, alább ismertetésre kerülő, különleges dologi szolgáltatást is állapít meg. Ilyen az, hogy minden ingatlan birtokosa már béke idején is térítés nélkül túrni köteles, hogy telkén, épületein, vagy azok alatt a légvédelemmel kapcsolatos közérdekű berendezések létesíttessenek, vagy ugyaneken és ugyanott akár légvédelmi eszközök (esetleg légelhárító

lövegek, puskák, hallgató készülékek, szirénák) elhelyeztessenek, vagy mindezekből a célokból előkészületi intézkedések tétessenek (pl. légelhárító tüzeszközök részére betonlapok létesítése stb.). Már inkább gazdasági korlátozásként, mint dologi szolgáltatásként fogható fel az a rendelkezés, hogy a honvédelmi miniszter a földművelésügyi miniszterrel egyetértve légvédelem szempontjából béke idején is fásításokat, irtásokat rendelhet el s e tekintetben a birtokost megfelelő módozatok betartására is kötelezheti. Nyilvánvaló, hogy ezekből a rendelkezésekből kifolyólag a birtokost kár érheti; a kár viselése tekintetében a döntés miniszteriális hatáskörben történik, de csak az Országos Erdőgazdasági Tanács véleményének meghallgatása után.

Az igénybevehető dologi szolgáltatások és az előző tanulmányban ismertetett személyes légvédelmi kötelezettség rendelkezésére áll a városoknak és községeknek arra a célra, hogy közérdekű légvédelmüket megszervezzék, kiépítsék, amelyről a törvény szerint maguk kötelesek gondoskodni, akár külön-külön, akár együttesen vagy esetleg egymást kiegészítve. A honvédelmi miniszter állapítja meg a légvédelmi felkészültség irányelveit, vagyis a városok, községek részéről felállítandó légvédelmi szervezeteket, a létesítendő és beszerzendő berendezéseket és eszközöket, melyek között légvédelmi tüzeszközök is szerepelhetnek. Mindezek mértéke, mennyisége, minősége a város vagy község veszélyeztetettségétől függ, s e szempontból a honvédelmi miniszter a városokat négy osztályba sorolja. A veszélyeztetettség főleg a város fekvésétől, honvédelmi és katonai fontosságától függ. A város vagy község a megszabott irányelveket szem előtt tartva légvédelmi felkészültségét tervben rögzíti le, ami az anyagi erőkhöz mérten több évre szólhat s ha jóváhagyásra kerül, végrehajtandó.

A városok, községek közérdekű légvédelmének szabályozásán kívül foglalkozik még a törvény az egyes építmények és egyéb vagyontárgyak védelmével is s a megóvásoknak honvédelmi fontossága szerint három csoportba sorolásukat teszi lehetővé. Az első legfontosabb csoportba az egyébként illetékes miniszterrel egyetértve maga a honvédelmi miniszter osztja be az itt figyelembe jövő építményeket, melyek közé bizonyára a legfontosabb középületek, hatóságok, hivatalok elhelyezésére szolgáló épületek, a honvédelem szempontjából legfontosabb ipartelepek és üzemtelepek fognak besoroztatni. A második kevésbé fontos csoportba a vármegyei alispán vagy a törvényhatósági jogú város polgármestere, Budapesten a székesfőváros polgármestere sorolja az egyes építményeket.

Az első és második csoportba tartozó épületekre s egyéb vagyontárgyakra vonatkozólag a megállapításra kerülő irányelvek alapján ugyan csak légvédelmi tervet kell készíteni s jóváhagyás után a légvédelmi előkészületeket, intézkedéseket a tervnek megfelelő mértékben és időpontig meg kell tenni. A törvény elvileg a tulajdonost jelöli ki, mint aki a légvédelmi berendezések létesítésére és fenntartására köteles. De erre más is kötelezhető; a kötelezettnek pedig a honvédelmi miniszteri határozat ellen — birtokon kívül — közigazgatási panaszjogot is ad a törvény, azonkívül hogy a határozat a bírói úton érvényesíthető visszkereseti jogot sem érinti.

A fenti csoportokba nem sorozott minden egyéb építmény és vagyontárgy a harmadik csoportba tartozik. Ilyenek általában a lakóházak. Légvédelmüket a honvédelmi miniszter rendelettel szabályozza, amelyben — mondja a törvény — a lakók védelmére szükséges óvóhelyek létesítésére, felszerelésére és fenntartására, a padlásteretek

tűzmentesítésére, valamint a házi légvédelmi őrségek alakítására és felszerelésére is ki kell terjeszkedni. A kötelezést, a kötelezhető személyt s a jogorvoslatokat illetően a rendelkezések ugyanazok, mint az első és második csoportnál.

A háború kivételes állapot, de ilyennek ismeri el a törvény az országot közvetlenül fenyegető háborús veszély esetét is. Nemcsak a helyzet kivételessége, hanem a megoldandó feladatok rendkívülisége is megköveteli azt, hogy háború idején a kormány kivételes rendelkezéseket tehessen, — alkotmányjogi kifejezést használva — kivételes hatalommal élhessen. A honvédelmi törvény erre is felhatalmazást tartalmaz és felsorolja mindazokat a rendelkezéseket, amelyeket a kormány már akkor is megtehet, ha az országot közvetlen háborús veszély fenyegeti. A háború fogalma közismert, de annak az eldöntése, hogy a háborús veszély beállott, csak külön megállapítás tárgya lehet. Ha a kormány ennek a különleges állapotnak bekövetkeztét ismeri fel és ebből kifolyóan szükségét látja a kivételes hatalom alkalmazásának, ezt a törvény szerint rendeletben kell kijelentenie. A minisztérium ugyanis rendeletben határozza meg azt a napot, amelytől kezdve az országot fenyegető háborús veszély állapota bekövetkezett, vagy pedig háború tört ki, s mindezek folytán bekövetkezett a szüksége annak, hogy a kivételes hatalmat a kormány igénybe vegye. Az ilyen rendeletet — így rendelkezik a törvény — be is kell mutatnia az ismertetésünk során már többször említett, 36 tagból álló országos bizottságnak.

A törvény a kivételes hatalomról szóló részében egyenkint felsorolja mindazokat a rendelkezéseket, amelyeket a minisztérium a kivételes hatalommal élve tehet. Noha a törvény a közigazgatási szervezet, a rendészet, a pénzügyek, az igazságszolgáltatás terén s ezeken kívül még egyéb tereken (moratórium tekintetében, egészségügyi téren, a kötelező betegségi, baleseti és egyéb biztosítás terén, az érdekképviseltek körében, az oktatás terén stb.) is felsorolja — a totális háború követelményeivel számolva — az előreláthatóan szükséges kivételes rendelkezéseket, jóformán teljesen korlátlan felhatalmazást is tartalmaz, amelyben kimondja azt, hogy a minisztérium a kivételes hatalom ideje alatt, ha a késedelemben veszély van, a törvényben felsorolt rendelkezéseken túlmenően is megtehet minden olyan közigazgatási, magánjogi, eljárási és a törvényhozás hatáskörébe tartozó egyéb intézkedést, amely a rendkívüli viszonyok által előidézett helyzetben a honvédelem érdekében elkerülhetetlenül szükséges. Ezt az általános és tágkörű hatalmat egyrészt azzal korlátozza a törvény, hogy a kormány olyan rendelkezést, amely az állami főhatalom szervezetét és működését érintené, a törvényhatóság és községi önkormányzat rendszerét módosítaná vagy megszüntetné, nem tehet, és kivételes anyagi büntetőjogi szabályokat rendelettel nem alkothat, másrészt annyiban állít megkötöttséget a törvény, hogy a kormány e tágkörű felhatalmazás körében kiadható és kiadott rendelet az említett országos bizottságnak ugyancsak bemutatni tartozik.

Tanulmányunk befejezéseként szóljunk még néhány szót erről az országos bizottságról. Az országgyűlés képviselőháza 24, felsőháza

12 tagot választ a bizottságba, amely az országgyűlés elnapolása vagy esetleges feloszlása után is, utóbbi esetben a bizottság újabb megalkotásáig, működik. A bizottság a minisztérium részéről a honvédelmi törvény rendelkezései alapján bemutatandó rendeletek helyességét és célszerűségét megvizsgálja, véleményt nyilváníthat, felvilágosítást kérhet, a rendeletek végrehajtása körében kívánatosnak és célszerűnek talált intézkedésekre javaslatokat tehet és végül javaslatot tehet magának az országgyűlésnek a minisztérium felelősségre vonására, mely esetben elhatározhatja az országgyűlés mindkét Házának összehívását is.

A magyar alkotmányosság szempontjából jelentős garanciát hoz a törvény még azzal a rendelkezésével is, hogy a kivételes hatalom, ha azt csak közvetlenül fenyegető háborús veszély okából vette igénybe a kormány, s a háború négy hónap alatt be nem következett, megszűnik, hacsak igénybevételének meghosszabbításához az országgyűlés hozzá nem járul, bár a rendes viszonyokra való átmenet biztosítása végett a minisztérium még így is tehet rendelet útján átmeneti intézkedéseket.

A honvédelemről szóló, bizonyára évtizedekre kiható nagyjelentőségű törvényünk itt és korábban ismertetett rendelkezéseivel kétségekívül megteremti a háborúra való teljes felkészülésre és a totális háború megvívására a kellő jogi alapot. Ha az ország lakossága, átérezve a törvényben megszabott Összes kötelezettségek fontosságát és magasztos rendeltetését, olyan készséggel és egyakarattal fogja honvédelmi kötelezettségét teljesíteni, mint amilyen lelkesedéssel az ország törvényhozói megszavazták a törvényjavaslatot, reménységgel nézhet a magyar nemzet a jövőbe, amelynek erősen ködös távlatából majd kibontakozhat a második ezeresztendő hazánk, Szent István birodalma számára.

SZENTGYÖRGYI LAJOS